

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní studia – Diplomacie

**Mezinárodní korupce: případová studie Latinské
Ameriky**

(Bakalářská práce)

Autor: Daniela Vondráčková

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Jan Němec, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Mezinárodní korupce: případová studie Latinské Ameriky“ vypracovala samostatně a vyznačila všechny citace z pramenů.

V Praze dne 30. května 2019

Poděkování:

Na prvním místě bych ráda poděkovala Ing. Mgr. Janu Němcovi, Ph.D. za jeho vstřícnost při psaní této bakalářské práce, za čas, inspirativní připomínky, cenné rady i informace, které mi poskytl. Na místě druhém bych chtěla poděkovat Vysoké škole ekonomické za možnost studia a přístupu k odborným článkům, za jejichž pomoci byla práce sepsána.

OBSAH

ÚVOD	5
1 PROBLÉM KORUPCE A JEHO MEZINÁRODNÍ ROZMĚR	7
1.1 Vymezení korupce, její příčiny a důsledky	7
1.2 Druhy korupce, její měření, potírání a prevence.....	10
1.3 Korupce jako mezinárodní problém	12
2 EKONOMICKÉ STIMULY KORUPCE V LATINSKÉ AMERICE	17
2.1 Ekonomický vývoj Latinské Ameriky po 2. světové válce	17
2.2 Odlišnost korupčního jednání v 90. letech.....	20
3 PŘÍPADOVÁ STUDIE KORUPČNÍ KAUZY FIRMY ODEBRECHT.....	23
3.1 Kauza „Myčka“ („Java Lato“)	24
3.2 Sociokulturní podněty korupce v Brazílii	26
3.3 Brazilská protikorupční opatření	28
3.4 Sociokulturní podněty ke korupci v Peru	32
3.5 Peruánská beztrestnost	34
Závěr.....	37
SEZNAM LITERATURY	39

ÚVOD

Korupce je pojem, o kterém se v mezinárodním kontextu dozvídáme díky postupující globalizaci stále častěji. V tomto slova smyslu se globalizací myslí rychlejší šíření zpráv, jež je nespornou zásluhou moderních technologií, pomocí kterých se informace dostávají k širší veřejnosti ve stále kratším čase. Korupčním chováním se většinou zabýváme jen na úrovni národní, ovšem mnohdy si neuvědomujeme, že může přesahovat mezinárodní hranice, a stát se tak daleko závažnějším problémem než na nižších úrovních, kdy už neohrožuje jen státy, ale rovněž celkovou stabilitu celosvětové politiky a ekonomiky.¹ Některé otázky takového formátu však státy nejsou schopny samy vyřešit, i když stále platí svrchovanost národních států. Poukázat právě na téma mezinárodní korupce s konkrétním případem, který proběhl v Latinské Americe, je námětem této bakalářské práce.

Bakalářská práce se zabývá mezinárodním korupčním chováním v Latinské Americe. Cílem je poukázat na státy tohoto regionu a jejich postoj ke korupci po skandálu, jehož hlavním aktérem byla brazilská stavební firma Odebrecht. Důvodem výběru korupčního procesu právě v této části světa je nejen jeho výjimečnost, kdy se svým rozsahem rozšířil do většiny států této oblasti, ale také jeho vliv na jednotlivé země obecně, na samotnou stavební firmu či na politickou scénu v čele s nejvyššími činiteli předmětných zemí. Kromě toho je zde možnost ukázat podstatu korupce a to, že v ní stojí tvář v tvář soukromý versus veřejný zájem. Práce nezmiňuje jen tuto kauzu, ale i jak se bránit korupci, jaké nástroje k potírání korupce zvolit či jaké instituce a zákony ji pomáhají zmírnit.

Práce se zaměřuje na případovou studii států Latinské Ameriky, kde kauza stavební firmy Odebrecht významně zasáhla do hospodářského i politického života. Výběr zemí byl zúžen na Brazílii, v níž došlo k zatčení a odsouzení vysoce postavených politiků a na Peru, kde státní činitelé dosud nebyli potrestáni. Společnost má právě v tomto regionu největší aktivitu a po odhalení jejího korupčního chování musela být v jednotlivých státech vytvořena nová zákonná opatření.

Bakalářská práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola se věnuje teoretické části a objasňuje klíčový pojem korupce. Zabývá se příčinami korupce, jaké jsou její druhy,

¹ DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 1)

metody měření, důsledky či jaké jsou prostředky nebo organizace, zmírňující její charakter. Druhá část práce je kontextuální a věnuje se ekonomickým stimulům ke korupci Latinské Ameriky, kde ke korupční kauze došlo. Informuje o ekonomických etapách, které předcházely zotavení v 90. letech 20. století, kterému pomohla i právě zmíněná firma Odebrecht. To vše za období, kdy se korupce vyznačovala spíše neoliberálními reformami jako privatizace a dále zahrnuje odlišnosti tohoto případu od případů z dob dřívějších. Třetí kapitola analyzuje konkrétní případ korupce z Latinské Ameriky a zkoumá, o čem kauza pojednává. Prezентuje také, co je stavební firma Odebrecht a jak se vybrané země k případu postavily, jaká nová opatření proti korupci byla přijata či jak byli potrestáni nejvyšší státní činitelé, kteří byli do uvedeného skandálu zapojeni. Zároveň tato část odpovídá na výzkumnou otázku: „*Proč kauza stavební firmy Odebrecht skončila v Brazílii odsouzením a potrestáním aktérů, když v Peru byli aktéři pouze obviněni bez uvalení trestů?*“

Jak teoretická, tak kontextuální část je sepsána s pomocí odborné literatury, která se snaží čtenáři nejvíce přiblížit problematiku korupce. Při vypracování teoretické části byla klíčová publikace Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém od Vladislava Davida a Alexandra Netta. Tato kniha, která je určená nejen pro pracovníky veřejné správy, právníky, ale i pro osoby, přicházející s korupcí do styku, vysvětluje jak samotný pojem korupce, tak i vlastnosti s ní spojené. Důležitá byla kniha od Susan Rose-Ackerman a spol. propojující korupci s ekonomikou. Druhá kapitola, zachycující prvky teoretické a empirické, je sepsána pomocí odborných časopisů zaměřujících se na ekonomiku, mezinárodní vztahy, zahraniční politiku, business, vládní vztahy a lobbying. Třetí kapitola se poté zaměřuje na podstatu klíčové kauzy, objasňující počátek aféry. Významnou součástí kapitoly představuje také publikace Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens od R. I. Rotberga a dalších autorů, jež vysvětluje prostředí latinskoamerických zemí, důležité k pochopení, proč je korupce v regionu rozsáhlá.

1 PROBLÉM KORUPCE A JEHO MEZINÁRODNÍ ROZMĚR

1.1 Vymezení korupce, její příčiny a důsledky

Pokud bychom chtěli jasně definovat termín korupce, jde o velmi náročnou záležitost. Korupce se zásluhou globalizace rozšířila po celém světě, a jelikož nevznikla obecně přijímaná definice, vytvořily se tak mnohé formulace pojmu. Někde je určité chování za korupci považované, ale díky odlišnostem jednotlivých společností, kultur, rozsahu působnosti a důležitosti může být mnohde naopak normálním počinem v mezích zákona. To souvisí také s tím, že se v minulosti právní normy spojené s korupcí neustále měnily, rozvíjely a přeměňovaly se na morální, či naopak. Rovněž je důležité znát smysl korupce v porovnání s ostatními normami, kde problémem je i její odhalení nebo prokazování i přes stále dokonalejší a modernější technologie.²

Termín korupce bychom mohli pravděpodobně v co nejkratší formě převzít z jazyka latinského „*do et des*“ (*dávám, abys bral*).³ U obou stran (korumpované i korumpující) není dosaženo dostačujících etických zásad, též postrádají vědomí z hlediska práva, či je neuspokojivá propracovanost legislativy státu, jež by předešla korupčnímu jednání. Na této úrovni tak dochází k selhání jednoho z uvedených prvků: státního systému, kontrolního mechanismu nebo povahy člověka, ukazující se napohled neplněním svých povinností. Rovněž je korupce charakteristická tím, že se zde neobjevují jen špatné instituce, díky kterým vzniká nerovnoměrná moc lidí, ale také zájem o rychlé nabytí zisku i přes určité riziko odhalení a potrestání. Můžeme tak mluvit o zneužití moci, autority a pozice veřejného úředníka pro soukromý prospěch. Uvedená selhání, kdy je korupce připravovaná v tak rozsáhlé míře, mohou následně způsobit snížení životní úrovně populace, kde jsou poškozeni především daňoví poplatníci.⁴

Je nutné podotknout, že korupční jednání se nevztahuje jen na dvě strany, ve kterých je ústřední postavou ten, kdo zneužívá své úřední funkce či se chová nečestně, ale situace se nepřímo dotýká i třetích stran, jež se stávají poškozenými. Jedním

² DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 4,15)

³ Tamtéž (str. 16)

⁴ Tamtéž (str. 18, 22)

z nejčastějších případů to mohou být účastníci výběrového řízení, kteří jsou zkorumpovaným procesem veřejné soutěže poškozeni.⁵

Určení příčin vzniku korupce je nesnadné, neboť řadu z nich lze považovat i za její důsledky. Přesto se různé výzkumy snaží zkoumat tuto problematiku, kdy lze některé faktory ovlivňovat ke zmírnění přítomnosti korupce, a jiné dokonce mohou ovlivnit samotní politici.⁶ Tyto faktory můžeme rozdělit na přímé, kterými jsou předpisy a oprávnění, rozhodování o výdajích či o právech, ponechaných na volném uvážení, financování stran, míra zdanění nebo poskytnutí zboží a služby pod tržní cenou. Naopak za nepřímé faktory považujeme kvalitu byrokracie, institucionální kontroly, trestní systémy, úroveň platů veřejného sektoru, transparentnost zákonů, pravidel a procesů. Mezi ně lze zařadit příklady z řad nejvyšších politických lídrů, jejichž chování není dobrým vzorem pro zaměstnance veřejné správy nebo samotné orgány, a nelze tudíž od nich čekat čestnost.⁷ Ty nejčastější příčiny a důsledky si můžeme rozvést podrobněji:

Patrně jednou z hlavních přímých příčin jsou špatné předpisy neboli regulace, kdy existuje velmi málo právních zákonů omezující korupci. Stát totiž chybně ovlivňuje politiky, co se týče administrativy a programů, a tím podporuje korupční chování byrokratů, politiků nebo veřejnosti obecně. Patří sem například případ narušení trhu korupcí, kdy výměnou za úplatky bude dotyčným poskytnuto právo monopolního postavení. Snaha odhalit nesprávnou regulaci a zásahy státu by mohlo přispět k identifikování oblastí, kde je možný výskyt korupce. Rovněž, aby se podařilo korupci zmírnit, měla by být utvořena taková reforma, jež by podnítila poctivé rozhodování.⁸

Pokud vláda špatně vykonává svoji regulační roli mimo jiné na finančních trzích, v bankách či při aktivitách v dopravě, v důsledku přichází o část své hlavní náplně. Díky korupci je vláda méně schopná zavádět regulační kontroly, sloužící k nápravě selhání trhu, čímž dochází k narušení trhů a alokaci zdrojů. K tomu se mohou přidat i vládní

⁵ DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 16)

⁶ LAMBSDORFF, J. Graf. Causes and consequences of corruption: What do we know from a cross-section of countries? In: Susan ROSE-ACKERMAN, ed. *International Handbook on the Economics of Corruption*. Edward Elgar Publishing, 2006, s. 3-51. ISBN 978-1-84542-242-4 (str. 4)

⁷ TANZI, V. Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. *International Monetary Fund.Staff Paper - International Monetary Fund*, 12, 1998, vol. 45, no. 4. pp. 559-594 ProQuest Central. ISSN 00208027

⁸ LAMBSDORFF, J. Graf. Causes and consequences of corruption: What do we know from a cross-section of countries? In: Susan ROSE-ACKERMAN, ed. *International Handbook on the Economics of Corruption*. Edward Elgar Publishing, 2006, s. 3-51. ISBN 978-1-84542-242-4 (str. 6)

intervence vedené korupcí. K dalším neblahým důsledkům korupce na trh a zdroje patří například narušení motivace, kdy jedinci se raději zaměřují na možnosti, jak korumpovat, místo toho, aby se soustředili na svoji práci. Korupce může snížit legitimitu tržní ekonomiky či přímo demokracii, jelikož je pro korupci typické objevovat se v nedemokratických zemích.⁹

Přímou příčinou stojící za podrobnější rozbor je i míra zdanění. Když stát disponuje jasnými právními předpisy v oblasti daní, je menší pravděpodobnost výskytu korupce. Jsou-li však zákony hůře srozumitelné, daňoví poplatníci je mohou chápat rozdílně a tím je porušovat. Taktéž korupční praktiky u správců daní, kteří jsou v blízkém kontaktu s daňovými poplatníky, jsou obtížně prokazatelné či případně jen málo sankciované. Přitom na nich leží důležitá rozhodnutí ohledně daňových opatření, výběru auditů a podobně. Může dojít i k situaci, kdy se v daňové správě stane korupce tak rozsáhlou, že vláda nakonec nahradí stávající orgány správy za nové, jako se stalo například v Peru.¹⁰

Zmíníme-li se o některých z nepřímých příčin přispívajících ke korupci, můžeme se zastavit například u úrovně platů veřejného sektoru. Několik autorů publikací tvrdí, že velikost platů státních zaměstnanců určuje míru korupce, přičemž snížení této mzdové úrovně vede ke zvýšení korupce. Za vinu to lze přičítat kvalitativním efektům, jež na korupci mají nepříznivý vliv z hlediska ekonomiky. Za situace nižších veřejných příjmů a zvýšených veřejných výdajů vznikají rozsáhlé fiskální deficity, kdy vláda je jen stěží schopna spravovat řádně rozpočtovou politiku. To může souviset i s nerovností v oblasti příjmů, jelikož na politické scéně máme jednotlivce s výhodným postavením, kteří mohou využít aktivity vlády na rozdíl od ostatních obyvatel.¹¹

K důsledkům působícím nepříznivě na ekonomiku patří ekonomické proměnné. Korupce prostřednictvím různých faktorů negativně ovlivňuje tempo růstu jednotlivých zemí, například díky poklesu míry investic, vyvolané vyššími náklady a nejistotou, vytvořenou korupčním chováním. To může mít za následek zvýšení veřejných investic, protože vysoce postavení úředníci mohou snáze manipulovat s veřejnými finančními projekty za účelem získání úplatků, či s tím spojený pokles produktivity veřejných

⁹ TANZI, V. Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. *International Monetary Fund.Staff Paper - International Monetary Fund*, 12, 1998, vol. 45, no. 4. pp. 559-594
ProQuest Central. ISSN 00208027

¹⁰ Tamtéž

¹¹ Tamtéž

investic a infrastruktury země. Dále se snižují daňové příjmy, výdaje na vzdělání, zdravotní péči nebo přímé zahraniční investice.¹²

1.2 Druhy korupce, její měření, potírání a prevence

V praxi na národní úrovni rozlišujeme několik druhů korupce, které se svou charakteristikou liší. Mezi nejčastější řadíme korupci malou, velkou a systémovou.

Malá korupce, nazývaná též drobnou, zahrnující byrokratickou korupci, je součástí běžného života, nejčastěji ve formě odměny, daru, spopitném nebo protislužby. Jelikož se objevuje v takových podobách náhodně, máme možnost ji potírat, protože lze předpokládat a relativně lehce odhalit. Setkat se s ní můžeme především ve sféře privátní, ale rovněž platí, že se může objevovat také u zástupců na úrovni společenské a veřejné, jako jsou i státní úředníci přijímající nepovolené peníze za účelem uzavření kontraktu s konkrétními podnikateli.¹³

Velká korupce, do které patří například korupce politická, je opakem výše zmíněné. Hlavy států, ministři nebo jiní vysocí činitelé zneužívají moc veřejnou za účelem soukromého peněžního zisku. Své pozice využívají k přijímání úplatků například od obchodníků se zbraněmi, zástupců korporací nadnárodních a dalších.¹⁴ Do velké korupce řadíme mimo jiné investice do průmyslových podniků, staveb veřejných, jako jsou dálnice nebo zbrojní zakázky.¹⁵

Jednou z nejdůležitějších a nejvíce nebezpečných korupcí je korupce systémová, při které „*dochází k trvalému nebo dočasnému skrytému propojení systému státní správy s korupční klientelou.*“¹⁶ Nově založené firmy usnadňují existenci korupčního prostředí, jež splyne s například organizovaným zločinem používajícím korupci za účelem dostat se do politických nejvyšších kruhů. Nejen že se dotýká celého státu, ale proniká jak do státní správy, tak do soustavy politické, díky čemuž má dopad na demokratické instituce a celý ekonomický systém. Jelikož tento druh korupce je natolik závažný, je téměř

¹² TANZI, V. Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. *International Monetary Fund.Staff Paper - International Monetary Fund*, 12, 1998, vol. 45, no. 4. pp. 559-594 ProQuest Central. ISSN 00208027

¹³ DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 30, 31)

¹⁴ DOIG Alan, THEOBALD, Robin. *Corruption and democratisation*. Routledge, [online]. 2013 [cit. 2018-02-08] (str. 4)

¹⁵ DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 30)

¹⁶ Tamtéž (str. 75)

nemožné ho zcela odstranit. Lidé přestávají důvěřovat v právní stát, korupce ovlivňuje rozhodování ve společenské sféře a uplatňuje se vícestranná aktivita v úplatkářství.¹⁷

Jestliže chceme zjistit, jaká je míra korupce v jednotlivých zemích, v důsledku nedostatku informací to nemůže objektivně posoudit. O zkorumpovaných subjektech neexistují společná hodnotící kritéria umožňující změřit faktickou míru korupce. Termín „míra korupce“ se skládá ze dvou hledisek. Prvním je celková hodnota úplatků zaplacených korumpující stranou a druhým je frekvence korupce, představující množství úplatků a korumpovaných subjektů.¹⁸

K měření korupce můžeme použít více metod. Prvním přístupem je použití studie reprezentující názory expertů, která je aplikována například ve studii International Country Risk Guide (ICRG). Díky informovaným znalcům je zveřejněn korupční index ICRG, jenž ukazuje rozsah, v jakém státní úředníci, níže i vysoce postavení, jsou ochotni požadovat a vzít si úplatky. Druhým způsobem je šetření mezi firmami a obyvateli, zastoupené především studiemi World Development Report (WDR) a Global Competitiveness Report (CCR). Třetí možnost představuje studie využívající objektivnější data. Do této skupiny byl zařazen například tzv. Neumannův index, který se zásluhou výsledků diskusí s exportéry z Německa pokusil určit podíl obchodních případů, úspěšných díky podpoře úplatků.¹⁹ V neposlední řadě ke zjištění míry korupce patří i významný Index vnímání korupce (CPI). Ten se ovšem zabývá zejména korupcí na vyšších úrovních a je podrobněji popsán v následující podkapitole.

Korupce je chování státu a společnosti, jejíž míru sice svým způsobem lze určitými metodami popsanými výše zjistit, ale není už v našich silách ji plně odstranit, protože mnoho takových nekalých praktik se mnohdy nepodaří ani vypátrat, natož potrestat. Co však můžeme, je snažit se změnit prostředí, v němž se korupce objevuje, zejména preventivně i transparentně zabraňovat vzniku tohoto jevu a omezovat ho následujícími způsoby.²⁰

Možná nejdůležitější změny, které by měly nastat, se týkají přehodnocení primárních zákonů, nařízení, protikorupčních reforem a dalších norem v oblasti státní

¹⁷ DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 74, 75)

¹⁸ Tamtéž (str. 38)

¹⁹ Tamtéž (str. 47, 48)

²⁰ Tamtéž (str. 103)

správy. Veřejnost by měla být informována o postupech pro přijímání, posuzování a rozhodování, přijetí jak spolehlivých pravidel pro kontrolu financí, tak procesů pro dohled vykonávaný vládními orgány, a to v důsledku neefektivního, pomalého, komplikovaného fungování administrativy, kdy jsou občané ochotni pro její urychlení použít úplatky. S tím souvisí i zlepšení kontroly veřejné zprávy a obecně kontrolních mechanismů v podobě zdokonalení právního systému. Například pravidelně sledovat příjmy veřejných činitelů s klíčovými pravomocemi v rozhodování, změnit či zkvalitnit části nebo celé zákony, snižující průhlednost a odpovědnost, zavést majetková přiznání u vybraných zaměstnanců veřejné i státní správy a vyjasnit obdržené peníze z jiných zdrojů.²¹

Nezbytná jsou preventivní opatření, jako usměrnit bezmeznou moc úředníků státu a zvýšit jejich odpovědnost, vytvořit instituty k předcházení korupce, provést změny systému a dodržet transparentnost při rozhodování i jednání. Potřebné je také zveřejňování správních rozhodnutí na internetu, především těch doporučených, společně se jmény odpovědných úředníků za účelem naplnění publicity veřejné správy a volného přístupu k informacím. Mezi další bychom mohli zahrnout rovněž represivní opatření, která se zabývají přesným a úplným zavedením nedvojsmyslné legislativy a neohlášené inspekce úřadů, zrušením cenzury tisku, zabráněním monopolního chování při běžných schvalovacích řízeních nebo na vládní úrovni. Za významné lze považovat i etické kodexy, zavedené do všech oblastí státní správy, firem a profesí v sféře soukromé, kde je třeba v daných úřadech umístit oznámení, kam a na koho se mají občané obrátit, pokud nejsou spokojeni se službami úředníků.²²

1.3 Korupce jako mezinárodní problém

Pro účely této práce je klíčová korupce zejména z mezinárodního hlediska, ke které stále častěji dochází, a výše uvedené vlastnosti tak je potřeba v některých částech lépe specifikovat.

Korupce v mezinárodním měřítku, jak již z názvu vyplývá, přesahuje hranice států a je pro ni typické uplácení veřejných činitelů ze zahraničí. Pokud bychom chtěli vyjádřit definici na této úrovni, uvedli bychom, že: „*Korupce je uplácení, případně poskytnutí*

²¹ DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 104, 105)

²² Tamtéž (str. 105, 106)

nějaké protislužby státních úředníků, politiků nebo politických stran od jiných osob či skupiny osob za účelem oboustranného obohacení či zvýhodnění, přičemž její součástí je mezinárodní prvek: buď jsou subjekty korupce z různých zemí, nebo dosah korupce je mezinárodní.“²³ Pokud je tedy u tohoto druhu korupce uplácen zástupce státu, je možné ho potrestat na základě práva vnitrostátního, ale dochází k narušení i vztahů mezinárodněprávních. Velmi často se objevuje u prodeje zbraní, která je těžko prokazatelná díky ochraně státního tajemství, či v mezivládních mezinárodních organizacích u úředníků připravujících odborné dokumenty pro jednotlivé orgány.²⁴

K patrně nejpoužívanějšímu indexu zabývajícímu se mezinárodní i národní korupcí, jež se společně se Světovou bankou zaslужují o povědomí tohoto jevu, patří Index vnímání korupce (CPI-Corruption Perception Index), založený společností Transparency International (TI), který ukazuje na důležitost korupce právě i v Latinské Americe. TI je organizací neziskovou, nevládní, s pobočkami po celém světě, specializující se na převážně tyto druhy korupce. Společnost zároveň došla k závěru, že korupce není jen protiprávní, ale také ničící ekonomický rozvoj, rozmach nebo globální svobodný trh. Největší pozornost je potřeba věnovat například oblastem, jako jsou střet zájmů, odstranění bující byrokracie, veřejné zakázky, efektivnější kontrola při čerpání zdrojů veřejných, důsledné vyšetřování při porušení zákonů a předpisů.²⁵

Index vnímání korupce disponuje škálou od 0, znamenající nejvyšší míru korupce, až do 10, představující nejnižší. Považuje se za tzv. kompozitní index, který je vytvořený díky několika průzkumům korupce. Odlišuje se od jedinečného indexu²⁶, u kterého se mohou výsledky jednostranně vychýlit a kde jsou veřejné průzkumy vyřazeny. TI odhaduje z pohledů rizikových manažerů či politických analytiků nadnárodních a národních podniků, podnikatelů nebo protikorupčních expertů na korupci pomocí reálných zkušeností mezinárodních institucí a organizací míru korupce, využívající minimálně čtyři nezávislé zdroje.²⁷ Uvedený CPI index se může rovněž stát klíčovým pro podnikatele a ekonomy, kteří chtějí rozvinout investiční činnost do zahraničí, kde je

²³ DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 18)

²⁴ Tamtéž (str. 78, 79)

²⁵ Tamtéž (str. 38, 39)

²⁶ Příkladem jedinečného indexu je Index plátců úplatků (BPI-Bribe Payers Index), seřazující státy podle sklonu k braní úplatků nejvýše postavených činitelů v patnácti zemích s rozvinutou ekonomikou trhu. DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 47)

²⁷ Tamtéž (str. 40)

ovšem obtížné u jednotlivých států odhadnout ekonomickou situaci a její vývoj. Podle jeho výše analyzují, zda na trzích daných zemí investovat a případně v jaké výši.²⁸ V důsledku toho je důležité znát dokumenty, s jejichž pomocí se o mezinárodní korupci více dozvíme.

Pojem korupce je zakotven v partikulárních i multilaterálních úmluvách, které ovšem nemůžeme za kodifikaci v oblasti práva mezinárodního považovat. Jedná se o úmluvy sjednocovací, deklaratorní povahy, pozorující dílčí sloučení úpravy vnitrostátní. Touto smlouvou se poté státy zavazují přijmout sjednaný obsah jako součást svého vnitrostátního práva. Jediným závazkem mezinárodněprávního charakteru je zde však jen dohodnutou unifikaci realizovat vnitrostátně, protože nejde obvykle o znění norem mezinárodního práva, ale o znění budoucí vnitrostátní úpravy. Na základě zvýšeného počtu skandálů v 90. letech 20. století v oblasti korupce ve veřejném sektoru vzniklo více nových unifikačních smluv ohledně korupce jak regionální, tak mezinárodní, přičemž některé z nich si zde přiblížíme.²⁹

Mezi univerzální mezinárodněprávní nástroje proti korupci patří zaprvé Vídeňská úmluva o smluvním právu (1969). Komise OSN pro mezinárodní právo při přípravě návrhu této úmluvy vyslovila názor, že korupce má jiné právní následky než násilí. Rozdílem je totiž fakt, že násilí je jednostranný akt, kdežto podplácení má vždy pasivní a aktivní složku. Korupce podobně jako omyl nebo podvod věcné podklady zkresluje pro svolení. „*Mezinárodní smlouvy se přijímají konsenzem, tj. vzájemným projevem vůle smluvních států být vázán smlouvou*“.³⁰ Pokud je tedy projev vůle založený na nějaké relevantní právní vadě, mezi které výše zmíněná úmluva řadí podvod, omyl, použití síly i korupci, je neplatně projevový a smlouva nenabývá platnosti. Článek 50 této úmluvy korupci vykládá jako „*poskytnutí neoprávněných osobních výhod představiteli státu s cílem ovlivnit ho tak, aby zneužil svých plných mocí ve prospěch druhé strany*“.³¹ Organizace spojených národů (OSN) dále přijala i Dakarskou deklaraci o prevenci a kontrole organizovaného nadnárodního zločinu a korupce (1996), Deklaraci OSN proti úplatkářství v mezinárodních obchodních transakcích (1996), Celosvětový program boje

²⁸ CANACHE, Damarys, ALLISON, Michael E. Perceptions of Political Corruption in Latin American Democracies. *Latin American Politics and Society* [online], vol. 47, no. 3, 2005, pp. 91–111. [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: JSTOR, www.jstor.org/stable/4490419 (str. 37)

²⁹ Tamtéž (str. 149)

³⁰ DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 150)

³¹ Tamtéž (str. 150, 151)

proti korupci (1999) nebo Návrh mezinárodního kodexu chování veřejných úředníků (1996).³²

Jelikož organizovaný zločin, mezinárodní terorismus, a také korupce zesilovaly, bylo potřeba přinutit státy k mezinárodní spolupráci na úrovni univerzální i regionální. OSN tedy roku 2000 rozhodla zavést proti korupci samostatný mezinárodněprávní dokument-Úmluvu Organizace spojených národů proti korupci (2000). Valné shromáždění OSN dalo vzniknout výboru, který se mimo jiné zabývá kriminalizací korupce, stanovuje protikorupční opatření a řeší odpovědnost právnických osob v kontextu s korupcí. Výbor postupoval při přípravě Úmluvy zaprvé z hlediska subjektivního, kdy dokument pokrývá korupci jak podnikatelských subjektů, tak veřejných činitelů. Za druhé je při spáchání korupce nezbytný mezinárodní prvek, a proto se na vnitrostátní případy korupce nevztahuje a třetím hlediskem je fakt, že se Úmluva věnuje administrativním i trestněprávním otázkám.³³

K jednomu z hlavních orgánů v OSN patří taktéž Úřad pro kontrolu drog a prevenci zločinu (United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention-ODCCP), věnující se ovšem korupci v širším smyslu například pomocí Globálního programu boje proti korupci, jednoho ze tří globálních programů ODCCP. Cílem ODCCP je vytvořit v začleněných státech vytvořit takové mechanismy, které nejlépe slouží v konkrétních podmínkách k odhalení korupčních praktik.³⁴

Podíváme-li se na skupinu partikulárních mezinárodně právních instrumentů proti korupci, zahrnujeme do ní například Úmluvu o potírání podplácení zahraničních veřejných činitelů při mezinárodních podnikatelských transakcích (1997). Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) se již delší čas pokouší o potlačení korupce. V některých členských zemích bylo běžné, že úplatky od nadnárodních koncernů byly placeny místním úředníkům veřejné správy a následně pak tyto výdaje mohly vzít na vědomí jako daňově odpočitatelné. Tato Úmluva byla založena na podnět podnikatelů z USA, kde roku 1977 přijali po mnoha korupčních aférách Zákon o korupčních praktikách v zahraničí (Foreign Corrupt Practices Act-FCPA), který ale naopak nepřijaly

³² DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 154)

³³ Tamtéž (str. 155, 156)

³⁴ Tamtéž (str. 164)

evropské země ani Japonsko. Význam FCPA se však krok za krokem stal nepřehlédnutelným jak pro USA, tak rovněž pro celý obchodní svět.³⁵

K dalším organizacím zařadíme Skupinu států proti korupci (Group of States against Corruption-GRECO), která byla ustavena skrze Dohodu, přijatou Výborem ministrů Rady Evropy, kdy jejím záměrem je odborná spolupráce členských států na zdokonalení vnitrostátních mechanismů proti korupci. Výbor ministrů Rady Evropy přijal také Trestněprávní úmluvu o korupci (Criminal Law Convention on Corruption, 1999), za účelem koordinovat rozsáhlou kriminalizaci velkého počtu korupčních praktik a sladit rozdílné národní legislativy, aby bylo možné postihovat osoby stejným způsobem a dále Občanskoprávní úmluvu o korupci (1999), která se pokusila formulovat mezinárodní pravidla, která se týkají potírání korupce instrumenty soukromého práva.³⁶

V neposlední řadě můžeme mluvit o Meziamerické úmluvě proti korupci (Inter-American Convention against Corruption, 1996) odsouhlasenou Organizací amerických států (OAS), která nevykládá korupci jako problém individuální, nýbrž jako institucionální, kde při jejím potírání hrají aktivní roli soukromý sektor, stát, mezinárodní komunita či společnost širšího pojetí. Zabývá se podporou mechanismů prevence a potrestání korupce v jednotlivých členských státech nebo regulací spolupráce zemí, aby zjistila a následně zabránila případům korupce.³⁷

³⁵ DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9 (str. 164, 165, 166)

³⁶ Tamtéž

³⁷ Tamtéž

2 EKONOMICKÉ STIMULY KORUPCE V LATINSKÉ AMERICE

2.1 Ekonomický vývoj Latinské Ameriky po 2. světové válce

Latinská Amerika je region, který prošel dramatickými výkyvy zvláště z ekonomického hlediska, zahrnující rozmach strategie nahrazování importu domácí produkcí v 60. letech, zvyšování zahraničního dluhu v 70. letech, dluhovou krizi a její následky v 80. letech a oživený růst v 90. letech 20. století. To vše předcházelo období, než vypukla korupční kauza, jež otrásla regionem ve stejném měřítku jako uvedené etapy vývoje ekonomiky.

V 80. letech 20. století ekonomická výkonnost Latinské Ameriky nebyla zcela příznivá a napomohly tomu zejména dvě klíčové události, následkem kterých se mimo jiné toto období často nazývá „*ztracená dekáda*“. ³⁸ Zlomovými okamžiky byly jednak úrokové sazby, jež ve spojení se zvýšenými cenami ropy způsobily zadlužení států a pokles ekonomiky po celém světě, kdy obzvlášť pro Latinskou Ameriku to mělo zásadní negativní dopad a za druhé tato část světa čelila zpomalenému růstu, známému v 50. až 70. letech. Hospodářská politika se tehdy zabývala především investicemi vedenými vládou a náhradami importu. ³⁹

Na konci roku 1973, ale také v letech 1979-1980 stoupaly světové ceny ropy, a tak byla dolarová aktiva ve velkém množství přesouvána na státy vyvážející ropu, které se naopak snažily hledat vhodné způsoby, jak co nejlépe investovat své nově nabyté bohatství, poskytující pozitivní míru návratnosti. Mezinárodní banky, pokoušející se právě petrodolary recyklovat, tudíž poskytly velké půjčky Latinské Americe, plynoucí zpravidla přímo vládním agenturám, neboť hospodářská politika byla prováděna právě vládou. Vysoká míra inflace poté nečekaně umožnila Latinské Americe po několik let platit dokonce u těchto úvěrů nízké úrokové sazby. Latinskoamerické země, považované v té době až na Venezuelu za ropné dovozce, tak znepokojovaly zvýšené ceny ropy, ale

³⁸ FRAGA, Arminio. Latin America since the 1990s: Rising from the Sickbed? *Journal of Economic Perspectives*, [online]. 2004, vol. 18, no. 2, s. 89-106. [vid. 2018-03-02]. Dostupné z: <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdf/10.1257/0895330041371204> (str. 94)

³⁹ Tamtéž (str. 94)

na druhou stranu se jim na základě této skutečnosti dostalo značných přílivů zahraničního kapitálu. To následně ale státy nemotivovalo napravit vyvstalý ropný šok.⁴⁰

V následujících 80. letech se vše obrátilo. Latinská Amerika získala od mezinárodních bank, majících strach ze zvýšené inflace, množství půjček za proměnlivé úrokové míry. Na počátku období se také objevily pod tlakem Federální rezervní politiky stoupající nominální dolarové úrokové sazby s cílem snížit inflaci, což se nakonec stalo. Úrokové sazby byly opravdu vysoké a poškodily se rovněž obchodní podmínky latinskoamerických zemí dovážejících ropu, kdy v důsledku cen ropy na vrcholných úrovních byly mnohem méně schopny splácet své dluhy. Latinská Amerika se poté musela vyrovnávat se značným dluhovým zatížením.⁴¹

Zpomalení růstu však nebylo způsobeno jen výkyvy úrokových sazeb. Světové hospodářství zažívalo v 50. a 60. letech rapidní růst, což následně povzbudilo také růst ekonomik v zemích Latinské Ameriky trvající až do 70. let, kdy většina států podporovala strategii růstu, jež byla vedena politikami významných vládních investic, náhradami importu i intervencemi. Pokud však takto podpoříme zvýšení míry růstu Latinské Ameriky, strategie se ocitne na hranicích svých limitů. Taktéž nahrazování dovozu sice pozvedlo některá odvětví, ale poté se přeměnilo do podoby protekcionismu, který odradil v 70. letech konkurenci a technologie. Otevřenost obchodu tak v hlavních zemích klesla, v lepším případě zůstala stabilní.⁴²

V důsledku toho se na konci 80. a začátku 90. let objevuje balíček reforem, jež měl pozvednout ekonomiky regionů, známý pod názvem „washingtonský konsensus“. Změny, spadající pod tento termín, bylo možno z obecného hlediska rozdělit na makroekonomické, zaměřující se na fiskální obezřetnost i měnovou restrikcí, a na strukturální, doporučující liberalizaci obchodu a investic, privatizaci, daňové reformy, deregulaci nebo zlepšení vlastnických práv.⁴³

Makroekonomická úroveň byla v 90. letech, v porovnání s 80. léty, kdy fiskální politika špatně zpracovávala následky dluhové a inflační krize, sice daleko lepší, ale uspokojivé výsledky nakonec nepřinesla. Pravděpodobně nejjasnějšími ukazateli

⁴⁰ FRAGA, Arminio. Latin America since the 1990s: Rising from the Sickbed? *Journal of Economic Perspectives*, [online]. 2004, vol. 18, no. 2, s. 89-106. [vid. 2018-03-02]. Dostupné z: <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdf/10.1257/0895330041371204> (str. 94)

⁴¹ Tamtéž (str. 95)

⁴² Tamtéž (str. 95)

⁴³ Tamtéž (str. 96)

pozvednutí ekonomiky byl výrazný pokles míry inflace či měnových a bankovních krizí. I přesto se však ekonomika zcela neuzdravila, jelikož nedokázala udržet stabilní prostředí a neustále se některé země potýkaly rovněž s krizí, či nadhodnocováním směnných kurzů.⁴⁴

Z hlediska strukturálních reforem proběhly zásadní změny například v oblasti zahraničního obchodu, kdy průměrné celní sazby více jak poloviny států Latinské Ameriky s největšími ekonomikami klesly roku 1994 pod 20 %. Dále mnoho latinskoamerických zemí podstatně snížilo míru, do jaké banky mohou poskytovat půjčky, odstranily na domácích finančních trzích kontroly úrokových sazeb, zmenšily vysoké mezní daňové sazby. Nezanedbatelnou reformou byla privatizace, kdy zejména v oblastech telekomunikace, energetiky a financí přinesla růst přímých zahraničních investic. V Brazílii a Peru mezi roky 1988-1999 překročila 10 % hrubého domácího produktu a v Argentině, Kolumbii, Mexiku i Venezuele představovala přinejmenším 5 % hrubého domácího produktu. To se dá vysvětlit tím, že právě v tomto regionu se odehrála převážná část všech privatizací po celém světě, provedených v rozvojových zemích.⁴⁵ Strukturální reformy tedy pomohly stabilizovat latinskoamerické ekonomiky, ale nakonec ani tyto tržní změny nebyly dostačující, aby region vykazoval trvalejší růst, jak se poté ukázalo na počátku 21. století. Reformátoři plně nevěnovali pozornost zranitelnosti, které čelí ekonomiky v oblasti rychlého šíření mezinárodních finančních krizí či podcenili institucionální reformy, potřebné ke zmírnění nerovnosti příjmů a dlouhodobé chudoby. Nelze ovšem říci, že by se uvedené týkalo všech zemí stejně, protože státy s největším pokrokem (Chile, Mexiko, Peru) například utrpěly méně než ostatní.⁴⁶

Dalo se tudíž očekávat, že kritici washingtonského konsensu budou požadovat nová opatření, která by byla přizpůsobena jednotlivým zemím a konkrétním problémům, schopná napravit ekonomické situace států. Jednat by se mohlo o zvýšení výdajů v oblasti zdravotnictví a vzdělávání, daňovou reformu i o novou smlouvu o otevřené ekonomice Latinské Ameriky.⁴⁷

⁴⁴ FRAGA, Arminio. Latin America since the 1990s: Rising from the Sickbed? *Journal of Economic Perspectives*, [online]. 2004, vol. 18, no. 2, s. 89-106. [vid. 2018-03-02]. Dostupné z: <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdf/10.1257/0895330041371204> (str. 97)

⁴⁵ Tamtéž (str. 99)

⁴⁶ LOZADA, Carlos. Latin America. *Foreign Policy*, [online]. 2003, no. 135, pp. 18–26, [vid. 2018-03-02]. Dostupné z: *JSTOR*, www.jstor.org/stable/3183585

⁴⁷ Tamtéž

Pokud jde o pozvednutí regionu z hlediska infrastruktury a investičních projektů, měla zde vedle ostatních důležitou roli již delší dobu aktivní brazilská soukromá nadnárodní firma Odebrecht Engineering. Své mezinárodní aktivity roku 1994 rozšířila kromě Brazílie primárně do jiných států Latinské Ameriky, využívající i možnosti společného trhu v rámci sdružení MERCOSUR, dále do Evropy, Spojených států amerických nebo Afriky.⁴⁸ Společnost se angažuje mimo zmíněnou infrastrukturu také v odvětvích těžby, energetiky či zadávání veřejných zakázek. Na základě toho je mnohými považována za největšího brazilského exportéra služeb a největší firmu celého regionu v sektoru inženýrství a stavebnictví.⁴⁹ Dekádu 90. let, ve které oslavila 50. výročí působení na trhu, sice zahájila vůbec prvním projektem v sousední zemi, stavbou Metromover v Miami, ale poté už její činnost dominovala v latinskoamerických státech. Roku 1992 například započala aktivitu v Mexiku postavením přehrady Los Huites Dam, v Kolumbii získala kontrakt na výstavbu železnice Loma-Santa Marta a ve Venezuele vybudovala obchodní centrum Centro Lago Mall ve městě Maracaibo. Následujícího roku uzavřela také první koncesní smlouvu za hranicemi Brazílie, týkající se dálnice Acceso Oeste Highway, jež vede do argentinského Buenos Aires.⁵⁰

2.2 Odlišnost korupčního jednání v 90. letech

Národní i mezinárodní projekty stavební firmy Odebrecht se ovšem neobešly bez korupčního jednání a narušení pravidel spravedlivé soutěže. Společnost mimo jiné používala pro získání zakázek praktiky v podobě uplácení vysokých státních úředníků. Tím se však tato kauza začala lišit od dekády 90. let, kdy se korupce spojovala především s privatizací, silně se tou dobou šířící po celém světě, jejíž trend se nevyhnul ani Latinské Americe.⁵¹

⁴⁸ DE GOUVEA NETO, Raul. Brazilian Emerging Multinationals: A Conduit for Export of Technology. *The International Executive*, [online]. 1995, vol. 37, no. 6, s. 583-597, [vid. 2018-03-04]. Dostupné z: ProQuest, <https://search.proquest.com/docview/232067666?accountid=17203>

⁴⁹ ZURITA, Alejandro Mendible. Venezuela-Brasil: una relación geoestratégica privilegiada. *Carta Internacional*, [online]. 2006, vol. 1, no. 2, s. 11-23, [vid. 2018-03-04]. Dostupné z: <https://cartainternacional.abri.org.br/Carta/article/view/387> (str. 17)

⁵⁰ Odebrecht [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.odebrecht.com/en/odebrecht-group/history>

⁵¹ ARIKAN, G. Gulsum. How Privatizations Affect the Level of Perceived Corruption. *Public Finance Review*, [online]. 2008, vol. 36, no. 6, s. 706-727, [vid. 2018-03-11]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.839.5802&rep=rep1&type=pdf> (str. 706)

Proces privatizace je pojem vymezující se jako: „*přesouvání státního výrobního majetku do domácích nebo zahraničních soukromých rukou*“,“⁵² ukazující skrze státní hospodářské podniky sklony ke korupčnímu jednání. Mnohem častěji totiž docházelo ke zvyšování soukromých výnosů politiků či byrokratů na úkor poplatníků daní prostřednictvím darování či prodeje státního majetku. V důsledku toho tak byly veřejné firmy prodávány pod cenou nebo obchodní transakce za příliš vysokou cenu. V souvislosti s uvedeným pojmem se korupce během stejného období rovněž rozmohla v několika státech, v nichž se transformovaly ekonomiky, kde privatizaci měli pod kontrolou právě úředníci či politici.⁵³

Spojení privatizace a korupce probíhalo také jiným způsobem, kdy se státní činitelé snažili zprivatizovat i majetek, který nebyl do privatizace původně zahrnut. Měli zájem na tom, aby se prodal, čímž by získali neoficiální provizi za zprostředkování. V souvislosti s tím se však obecně mohou do pole působnosti dostávat lobbisté, pracující pro určité firmy či vlivné osoby, jež se snaží svými praktikami ovlivnit zejména politiky rozhodující o privatizaci, kde zainteresovaným stranám slibují velké procento z podílu na zisku. Důležitou roli tak u privatizace hraje i čas, jelikož pokud se vysocí činitelé dostanou více méně náhodně k moci a vědí, že budou působit v úřadu kratší volební období, tak se pokouší o zprivatizování majetku co nejdříve, aby včas získali provizi. Naopak osoby ve stálých funkcích, kde je volební období delší, nepotřebují na ni tolik tlačit. Nejdříve se spíše snaží zajistit si místo v dozorčích radách určitých firem, tím zakrývají vedlejší úmysl privatizovat a až poté se pouští do realizace svého dřívějšího záměru.⁵⁴

Ačkoli to předchozí řádky možná příliš nenaznačují, záměr privatizovat se ukazuje jako správný krok, jelikož soukromé podnikání a konkurenceschopnost umožňují se lépe starat o svůj majetek a vytvářet kapitál. Stát by měl příjmy následně obdržet zejména od společností v soukromém vlastnictví díky správně nastaveným podmínkám, plněním zákonů, odváděním daní a stát by tak bohatl. Ovšem zřejmě se podcenilo a nepočítalo s tím, že se objeví na počátku zavádění privatizace takové praktiky, které umožňují obejít řádné chování. Proto by mělo být samozřejmostí mít zájem nastavit určité kontrolní

⁵² ARIKAN, G. Gulsun. How Privatizations Affect the Level of Perceived Corruption. *Public Finance Review*, [online]. 2008, vol. 36, no. 6, s. 706-727, [vid. 2018-03-11]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.839.5802&rep=rep1&type=pdf> (str. 706)

⁵³ Tamtéž (str. 708)

⁵⁴ Tamtéž (str. 708)

mechanismy, a co se týče vysokých státních úředníků či politiků, měli by například zveřejňovat svá daňová přiznání před i po volebním období, aby bylo zjevné jejich neobohacení se z privatizací.

Zmíněný pojem lobbying, jako činnost leckdy negativně vnímán, je aktivita spojující se taktéž mnohdy s korupcí, která se v tomto regionu objevila. Obecně se jedná o „*nástroj, který je k dispozici subjektům, zajímající se otevřeně o podporování a prosazování svých zájmů a cílů s ohledem na legislativní a výkonné rozhodování.*“⁵⁵

Lobbying není svým způsobem špatně myšlené prosazování zájmů společnosti. Nesmí však dojít k zneužití ve prospěch angažovaných lidí nebo skupin a poškodit tak určitou společnost. Realita je ovšem často jiná, protože se vytrácí důvěra lidí a uvedené vnímání je „*částečně způsobeno zakořeněným veřejným negativismem vůči zájmovým skupinám i lobbistům či vysoká očekávání od zákonů o lobbyingu, nedařícím se odstranit korupci.*“⁵⁶ To se může objevovat zejména v zemích, které nejsou založeny na úplných demokraciích a dochází zde k pocitu, že činnost nebude zcela legální. Už z tohoto nežádoucího všeobecného vnímání, k jakému může dojít, se tak objevují rozpory a odlišné postoje, zda roli zájmových skupin v liberální demokracii pokládat za pozitivní či negativní, jelikož často dochází k porušování demokratických hodnot.⁵⁷

Způsobům, jak předejít pocitu zneužívání těchto praktik je však obtížné, zvláště pro Latinskou Ameriku, kde lobbying nebyl úspěšný, pokud se chtěl pustit do boje s korupcí i díky nedostatečným historickým zkušenostem.⁵⁸

⁵⁵ JOBST, Andreas. Foreign lobbying in the US: A Latin American perspective. *UN Economic Commission for Latin America, paper presented at the European Trade Study Group meetings in*, [online]. September 2002, s. 1-57, [vid. 2018-03-12]. Dostupné z: <http://www.etsg.org/wpapers/jobst.pdf> (str. 2)

⁵⁶ Tamtéž (str. 380)

⁵⁷ Tamtéž (str. 380, 381)

⁵⁸ DOS SANTOS, Luiz Alberto, DA COSTA, Paulo Mauricio Teixeira. The contribution of lobby regulation initiatives in addressing political corruption in Latin America. *Journal of Public Affairs*, [online]. 2014, vol. 14, no. 3-4, s. 379-391, [vid. 2018-03-12]. Dostupné z: <http://www.politicalcauseadvocacy.com/wp-content/uploads/2012/12/Lobby-Regulation-in-Latin-America.pdf> (str. 380)

3 PŘÍPADOVÁ STUDIE KORUPČNÍ KAUZY FIRMY ODEBRECHT

Nejen v současné době, ale už v předchozích desetiletích se objevovaly ve státech Latinské Ameriky korupční skandály, kdy se za zkorumpované považují kromě samotných zemí také jejich režimy, politické elity i korporace. Zveřejněním obrovské korupční aféry „Myčka“ (Lava Jato) z Brazílie se ukázalo, že právě stavební firmy patřící k největším na tomto kontinentu uplácí jak své zaměstnance, tak politiky v Peru, Bolívii, Mexiku, Kolumbii, Ekvádoru a jiných, a to i mimo uvedený region, jako je například Angola. Skandál navíc vede k dalším formám korupce prorůstající veřejným sektorem. Klíčová společnost Odebrecht napříč dvanácti latinskoamerickými zeměmi zaplatila bezmála 788 milionu dolarů na úplatcích pro úředníky i politiky, kteří měli ve svých rukou už mnoho let dříve vzniklé kartelové dohody. Přece jenom bychom ale v souvislosti s rozšířením korupce, ať už malé nebo velké, mohli najít v regionu výjimky, jako jsou Kostarika, Uruguay a Chile, kde v porovnání se sousedy nedosahuje korupční chování takových rozměrů.⁵⁹

Odebrecht je největší stavební firma Latinské Ameriky, která vznikla roku 1944 ve státě Bahia v Brazílii, jejíž činnost se plně rozvinula po roce 1953, kdy se spojila se společností Petrobras. Právě tato společnost pomohla Odebrechtu investovat na národní úrovni. Jeho působení v ropném průmyslu Brazílie i v jiných zemích bohatých na ropu bylo celkově velmi ovlivněno právě tímto partnerstvím. Odebrecht brzy po svém založení mohl využívat osobní kontakty mezi brazilskými politickými představiteli. Prvním z nich byl bývalý ředitel Petrobrasu a zároveň pozdější prezident Brazílie Ernesto Geisel. Tato konexe poté zajistila Odebrechtu postavit v Rio de Janeiro letiště Galeão a jadernou elektrárnu Angra dos Reis, díky kterým se stal roku 1973 třetí největší stavební společností Brazílie, ale vyvolal i vznik korupčních afér. Při výstavbě výše zmíněné elektrárny musel podstupovat výběrové řízení, kdežto při zakázkách v pořadí druhé a třetí elektrárny už byl průběh jednodušší, protože projekty v té době přiděloval bývalý ředitel firmy Odebrecht Ângelo Calmon de Sá z Ministerstva obchodu a průmyslu.⁶⁰

⁵⁹ ROTBERG, R. I., 2019. The Corruption of Latin America. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America. How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 1-25, [vid. 2019-04-24]. ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_1 (str. 1, 2, 31)

⁶⁰ ALENCASTRO, Mathias, 2019. Brazilian Corruption Overseas: The Case of Odebrecht in Angola. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America. How Politicians and Corporations Steal from*

3.1 Kauza „Myčka“ („Java Lato“)

Odebrecht se nejprve dal dohromady se společností Petrobras, která zajišťovala výrobu ropy, průzkum této nerostné suroviny i proces, který zbaví ropu nečistot. Spoluprací těchto dvou firem mohl poté Odebrecht na základě značných úplatků pro úředníky Petrobrasu, zprostředkovatele, politické strany i jednotlivé politiky, kterým právě tito byrokraté mohli vděčit za jejich pozice ve firmě, přepsat číselné údaje na fakturách, ukazující náklady na postavení vrtných plošin a jejich montáží na pobřežích. Odebrecht okrádal, jak stát, tak i nic netušící obyvatele, jelikož postupně obdržel plno velmi výnosných zakázek skrze nepravé tendry, kde od něj mnoho jedinců získalo slušné množství peněz.⁶¹

Korupční aféra společnosti Odebrecht se vyznačuje typickými vlastnostmi mezinárodní korupce. Kromě státu byla do případu zapojena státní společnost, jednalo se o projekty týkající se infrastruktury skrze veřejné zakázky, uplatňovalo se zde nelegální financování politických stran i volebních kampaní a politici činili vědomou korupci, aby dosáhli bohatství a osobního prospěchu.⁶²

Skandál začal projektem vytvořeným společností Petrobras. Jednalo se o investici do největšího petrochemického centra Comperj v Brazílii, konkrétně v městě Itaborai ve státě Rio de Janeiro, kam se kvůli práci a jeho výstavbě naplánované od roku 2011 tisíce Brazilců přestěhovalo. Itaborai se jevilo jako vhodné místo pro energetický projekt, protože město disponovalo místem pro dvě rafinérie i petrochemickou továrnu, a zároveň byla blízko nedávno nalezených prostor se zemním plynem u pobřeží. Kromě nově vytvořených pracovních míst se v oblasti také otevřelo přes sto nových podniků. Při běžném průběhu by se na projekt komplexu Comperj vypsalo výběrové řízení, kde by si strojírenské firmy vzájemně konkurovaly. To se však nestalo. Společnosti totiž vytvořily nezákonnou kartelovou dohodu v čele s firmou Odebrecht, kdy při stanovení ceny spolupracovaly mezi sebou, a právě Odebrecht získal mnohé z důležitých zakázek, mimo

Citizens [online]. Springer International Publishing, s. 109-123, [vid. 2019-04-24]. ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_5 (str. 111, 112)

⁶¹ NISHIJIMA, Marislei, Flavia Mori SARTI a Regina Célia CATI, 2019. The Underlying Causes of Brazilian Corruption. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 29-56 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_2 (str. 2, 30, 31)

⁶² KURTENBACH, Sabine, NOLTE, Detlef. Latin America's Fight Against Corruption: The End of Impunity. *GIGA Focus Latin America* [online]. June 2017, no. 3, s. 1-12. Dostupné z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/52149> (str. 6)

jiné postavit Comperj. Odebrecht tak začal vykazovat značné zisky, čímž předčil Petrobras, které poté „propral“ než uplatil manažery Petrobrasu i politiky pomoci z vnějšku postavených podniků, jako jsou čerpací stanice. Příkladem může být Sergio Cabral, guvernér státu Rio de Janeiro, který přijal více než 800 000 dolarů za to, že projekt Comperj bude uskutečněn dle kartelové dohody. Comperj však do dnešní doby nefunguje, jelikož se stavba roku 2015 zastavila pro odhalení největšího skandálu korupčních praktik, do nichž byla zapojena přední brazilská elita zahrnující členy Kongresu, generální ředitele i bývalé prezidenty nejen z Brazílie.⁶³

Roku 2014 se tento způsob rozkrádání dostal na veřejnost, když došlo k vyšetřování praní špinavých peněz podobající se svým charakterem čerpacím stanicím zahrnujícím mycí zařízení - proto kauza dostala název „Myčka“ a korupce byla přes společnost Petrobras postupně odhalována.⁶⁴ Zejména byla podrobněji rozkryta po přiznání hlavních aktérů obou firem, kterým díky nedávno přijatému zákonu v Brazílii mohly soudy snížit trest výměnou za důvěryhodné informace důležité k vyřešení aféry. Ukázalo se, že je to jediná možnost, jak rozplést tuto korupční síť.⁶⁵

Jako první byl v kauze Lava Jato zatčen Alberto Youssef, považovaný za hlavního aktéra nelegálních aktivit u firmy Petrobras, jenž se přiznal k praní špinavých peněz pro vrcholné manažery z této státní ropné společnosti. Policie tak začala s náročným vyšetřováním, kde zjistila, že Petrobras zneužíval projekty, na kterých se nelegálně obohacovali strojírenské firmy, členové brazilské vlády i zločinci.⁶⁶ Uvedený skandál se stal rovněž národní záležitostí, jelikož se na začátku roku 2017 sešli za účelem vyřešení dokonce právní zástupci z 15 zemí, kterých se korupce firmy Odebrecht dotkla.⁶⁷ Kromě

⁶³ The biggest corruption scandal in Latin America's history. In: Youtube [online]. 26. 10. 2018 [vid. 2019-03-29]. Kanál uživatele Vox. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=uMXumMJZYYI&t=21s>

⁶⁴ NISHIJIMA, Marislei, Flavia Mori SARTI a Regina Célia CATI, 2019. The Underlying Causes of Brazilian Corruption. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 29-56 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-319-94057-1_2 (str. 2, 30, 31)

⁶⁵ KURTENBACH, Sabine, NOLTE, Detlef. Latin America's Fight Against Corruption: The End of Impunity. *GIGA Focus Latin America* [online]. June 2017, no. 3, s. 1-12. Dostupné z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/52149> (str. 5)

⁶⁶ ROTBERG, R. I., 2019. The Corruption of Latin America. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America. How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 1-25, [vid. 2019-04-24]. ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_1

⁶⁷ KURTENBACH, Sabine, NOLTE, Detlef. Latin America's Fight Against Corruption: The End of Impunity. *GIGA Focus Latin America* [online]. June 2017, no. 3, s. 1-12. Dostupné z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/52149> (str. 6)

zatčení mnoha aktérů z různých politických vrstev bylo propuštěno necelých 13 000 pracovníků a akcie Petrobrasu ztratily na své hodnotě v souvislosti s klesajícími cenami ropy. Roku 2016 se ukázalo, že bylo zastaveno 17 projektů v minimálně 7 zemích Latinské Ameriky. Tato pozastavení měla za následek masivní propouštění. Jen v Brazílii bylo údajně zlikvidováno okolo 500 000 pracovních míst.⁶⁸

3.2 Sociokulturní podněty korupce v Brazílii

Brazílie patří k zemím, která má stále větší vliv na světovou ekonomiku a politiku, jelikož její ekonomický trh rychle roste, což pomáhá zejména nadnárodním společnostem, jež jsou v dnešní době jedni z nejsilnějších hráčů. Podle uvedeného se však objevuje bariéra v podobě vnímání korupce, kdy se Brazílie potýká stále s velkým množstvím korupčního jednání na všech vládních i podnikových úrovních. Její protikorupční zákony mohou být příkladem pro jiné rozvojové země, ale vyvstává zde znepokojení při prosazování takových zákonů.⁶⁹ Jedním z důvodů, proč se korupce rozšiřuje, může být povaha ekonomických institucí, které jsou určovány rozdělením politické moci i jejich charakterem. V Brazílii je navíc nezbytné objasnit její typické kulturní rysy, vysvětlující, proč se v zemi objevuje korupce v tak velkém měřítku mezi bohatými lidmi, jako jsou podnikatelé, státní zaměstnanci či politici.⁷⁰

Kulturní rysy vznikly už v původní brazilské společnosti, která se podobala společnosti na americkém jihu v časech kolonizace. První rys souvisí se systémem plantáží, kdy již v té době byla populace složena z několika málo jedinců vlastnících majetek, schopných porušovat pravidla na úkor svých zájmů, ale z větší části hlavně otroky či lidmi bez pozemků, a to přetrvává dodnes. Velký rozdíl mezi bohatými a chudými. Značná odlišnost je také v jejich sociálních podmínkách, kde příkladem je zdravotní systém. Na ten má nárok každý, ovšem bohatí lidé i pracující ve státním aparátu

⁶⁸ The biggest corruption scandal in Latin America's history. In: *Youtube* [online]. 26. 10. 2018 [vid. 2019-03-29]. Kanál uživatele Vox. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=uMXumMJZYYI&t=21s>

⁶⁹ RICHARD, Michelle. Brazil's Landmark Anti-Corruption law. *Law & Business Review of the Americas*, [online]. 2014, vol. 20, no. 1, s. 141-147. Dostupné z: [https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lbramrca20&div=11&id=&page=\(str. 141, 142\)](https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lbramrca20&div=11&id=&page=(str. 141, 142))

⁷⁰ NISHIJIMA, Marislei, Flavia Mori SARTI a Regina Célia CATI, 2019. The Underlying Causes of Brazilian Corruption. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 29-56 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-319-94057-1_2 (str. 34, 35)

včetně rodinných příslušníků mohou navíc využívat i takový vedený jako soukromý, a přitom placený z veřejných příjmů.⁷¹

Další kulturní rys se týká chování. Bohatí lidé mají totiž pocit, že jsou nadřazeni ostatním, a jejich nezdary mají tendenci řešit způsobem, kdy se ze zvyku vyhýbají smlouvám a pravidlům i za cenu vědomého korupčního jednání. Právě oni a jejich rodiny jsou silně zapojeni do politiky a jsou označováni jako jádro brazilských institucí, kde mohou nad veřejným blahobytem převážet jejich zájmy. To se do dnešní doby nezměnilo. Stále tak může jeden člověk díky jeho bohatství být silnější než jiná organizace, skupina, či dokonce celá politická strana a na druhé straně může stát člověk chudý nebo zcela bez majetku, pouze s malou pravděpodobností ovlivnit klíčové lidi.⁷²

Lze tak vypožorovat, že první rys jde ruku v ruce s druhým. Lidé z vyšší a bohatší vrstvy ovládající zemi si v případě potřeby pomáhají díky příbuzenským i přátelským vztahům, a zároveň jsou kvůli osobnímu prospěchu schopni čerpat a vykořisťovat veřejný majetek, statky i pracovní sílu. Podle nich se žádného korupčního jednání nedopouští, když se jen chovají vstřícně ke své rodině a známým. Ačkoli je chování lidí bez majetku podobné těm bohatým, kteří by si rovněž přáli vyvíjet stejný vliv, mít moc a peníze, vyvolává to dojem, že v zemi jsou dva různé druhy zákonů, kde se vymáhání vztahuje jen na chudé, kteří nemají šanci je obejít.⁷³

Jestliže je však podle výše uvedeného společnost takto poskládána, má to negativní dopady na ekonomickou účinnost z obecného hlediska a zejména na následnou produktivitu práce, protože si elita země na důležité pracovní pozice dosazuje jen své příbuzné či známé, nemající motivaci rozvíjet pracovní schopnosti v případě takto zajištěného zaměstnání a neobdrží ji ten, který by pro ni jinak měl kvalifikaci lepší. To může mít špatný vliv následně i na příjmy, jelikož při nižší efektivitě práce se méně vyrábí, kdy ve spojení s nedostatečnými znalostmi země nevytváří lidský kapitál, moderní technologie a není podpořen ani hospodářský růst. Navíc obyčejní lidé místo

⁷¹ NISHIJIMA, Marislei, Flavia Mori SARTI a Regina Célia CATI, 2019. The Underlying Causes of Brazilian Corruption. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 29-56 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-319-94057-1_2 (str. 36)

⁷² Tamtéž (str. 36, 37, 38)

⁷³ Tamtéž (str. 38, 39)

zdokonalování svých dovedností i znalostí se snaží napodobit chování bohatých lidí a navazovat osobní kontakty s těmi, kteří o pozicích rozhodují.⁷⁴

Dalším faktorem, který přispívá ke korupci a souvisí s předchozím textem, je nerovnoměrné rozdělování příjmů lišící se podle oblastí, přičemž větší nerovnost se ukazuje mimo metropolitní města. Nerovnost se projevuje tím, že se nedaní majetek a příjmy z peněžního i fyzického kapitálu tak, jak by měly. Navíc pokud je dotyčný ve své podnikatelské činnosti úspěšný, nahlásí kvůli placení nižších částek na daních z příjmů veškerý svůj majetek jako součást podnikání nebo ho převede na své děti, které následně úřady nebudou hnát k odpovědnosti za výnosy firmy. Bohatí lidé využívají také tzv. „bílého koně“. Je to prostředek fungující jako právní forma, kdy člověk blízký majitelům moci, ať už je to příbuzný z chudých poměrů či domácí zaměstnanec, na sebe po svolení napíše majetek, i když není skutečným vlastníkem, aby majitel moci nemusel odvádět daně, a tento úkon je následně ošetřen oficiální smlouvou. Skrývání majetku tímto způsobem neumožňuje dostatečně změřit korupci a vyhovuje mnohým osobám, jelikož na „bílého koně“ se finanční úřady nezaměřují. Vyšetřování vzorového příkladu Lava Jato ukazuje právě na tento způsob krytí korupce, během kterého vzniklo množství padělaných firem a již zmíněných „bílých koní“.⁷⁵

3.3 Brazilská protikorupční opatření

Brazílie disponuje několika protikorupčními projekty, které se snaží bojovat s korupcí a možná až díky nim se podařilo odhalit a zveřejnit případy i klíčový Lava Jato. Už téměř před dvaceti lety se Brazílie pustila do boje s korupcí, která byla do nedávné doby postihována na základě brazilských trestních zákoníků. Proto musely nastat první změny ohledně zatajování majetku, zákonů proti praní špinavých peněz a úplatkům, zneužívání moci hospodářské či podvodů s cennými papíry. Radikálnější krok Brazílie učinila roku 2000, kdy přijala Úmluvu o boji proti podplácení v mezinárodních obchodních transakcích od Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Ta následně vyzvala Brazílii, aby upravila své předpisy týkající se korupce, které by zajišťovaly jasnou odpovědnost za úplatky od úředníků ze zahraničí. To vše i za

⁷⁴ NISHIJIMA, Marislei, Flavia Mori SARTI a Regina Célia CATI, 2019. The Underlying Causes of Brazilian Corruption. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 29-56 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-319-94057-1_2 (str. 39, 40)

⁷⁵ Tamtéž (str. 48, 49)

skutečnosti, že Brazílie nebyla členem OECD. O tři roky později stvrdila Brazílie podpisem také Úmluvu proti korupci od Organizace spojených národů (OSN).⁷⁶

Roku 2003 vznikla brazilská instituce Corregedoria-Geral da União (obdoba Nejvyššího kontrolního úřadu) mající za úkol analyzovat efektivitu vynakládání finančních prostředků, které obce obdrží od vlády. Není však zaručeno, že byrokracie kontrolující tyto finance není zkorumpovaná sama o sobě. Později roku 2011 přijala i zákon Freedom of Information Act (Zákon o svobodném přístupu k informacím), jenž měl v rámci veřejného sektoru přispět k větší transparentnosti, která čím vyšší je, tím lépe odhaluje důležité činitele s rozhodovacími pravomocemi, kdy v důsledku toho může zákon působit kladně spíše na rozvojové země než na země rozvinuté a vybízet ke korupci.⁷⁷

Mezi důležité protikorupční zákony Brazílie, podobným těm ve Velké Británii i Spojených státech, postupně schválené Poslaneckou sněmovnou, Senátem, a nakonec již bývalou prezidentkou Dilmou Rousseffovou, patří jistě zákon Brazilian Clean Companies Act (BCCA-Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob), jež byl vnímán jako úspěšný krok vpřed a vstoupil v platnost na začátku roku 2014. Jeho úkolem je především bojovat proti korupci i podvodům, vycházejícím z předkládání nabídek či ze získávání veřejných zakázek a zároveň určuje odpovědnost za celou řadu aktů korupce mimo těch spojených se zakázkami veřejnými. Dříve nesli odpovědnost za svá nekalá jednání jen jednotlivci, ale nyní se zákon odlišuje tím, že ukládá odpovědnost jak jednotlivým osobám, tak i korporacím na občanskoprávní úrovni, v nichž celý subjekt zodpovídá za korupci kteréhokoli jejího člena. Tato situace může nastat, pokud někdo z brazilské společnosti podplatí úředníka ze zahraničí nebo naopak. BCCA kromě úplatkářství zakazuje chování, jež by mohlo vést k neoprávněnému obohacení třetí strany či nástroje, které by mohly poškodit běžnou konkurenceschopnost spjatou s veřejnou soutěží.⁷⁸

⁷⁶ RICHARD, Michelle. Brazil's Landmark Anti-Corruption law. *Law & Business Review of the Americas*, [online]. 2014, vol. 20, no. 1, s. 141-147. Dostupné z: [\(str. 143\)](https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lbramrca20&div=11&id=&page=(str. 143))

⁷⁷ Tamtéž (str. 51, 52)

⁷⁸ RICHARD, Michelle. Brazil's Landmark Anti-Corruption law. *Law & Business Review of the Americas*, [online]. 2014, vol. 20, no. 1, s. 141-147. Dostupné z: [\(str. 144, 145\)](https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lbramrca20&div=11&id=&page=(str. 144, 145))

Dojde-li k porušení BCCA, ukládá zákon velmi přísné sankce. Společnost, uznaná vinnou za praktiky v podobě úplatkářství, může podléhat pokutám ve výši až dvacet procent jejich ročních hrubých příjmů z předcházejícího roku, avšak maximální pokuta může činit 26 220 000 dolarů. Zákon povoluje dokonce uvalovat sankce přesahující předepsané pokuty, a to i pro společnosti již dříve odsouzené za přijímání úplatků, jimž zároveň nanejvýš po dobu pěti let zabráňuje získávat dotace či vládní zakázky. Dále omezuje možnost čerpat výhody, zastavit činnost subjektu a v krajním případě může subjekt zcela zrušit.⁷⁹ BCCA neurčuje jen tyto přísné pokuty a sankce, ale taktéž skýtá možnosti subjektům snížit tresty. To se může stát například v okamžiku, kdy podnikatelské společnosti samostatně ohlásí případy úplatkářství, o nichž ví, nebo vytvořily program na dodržování předpisů. Jestliže se subjekt přizná z vlastní vůle, pak může následně vláda v rámci BCCA dát vzniknout dohodám, jež povolují snížit tresty obviněným více než o polovinu za podmínky kooperace při správních řízeních a vyšetřování. Při prokázání, že společnost spolupracovala a snažila se dodržet nově vzniklá ustanovení, může vláda kromě nižších trestů také zastavit stíhání.⁸⁰

Ačkoli byl brazilský zákon BCCA kladně vnímán mnohými zahraničními vládami i mezinárodními organizacemi jako krok vpřed v boji proti korupci, jenž by se dal přirovnávat k jiným vyspělým protikorupčním zákonům na světě, jsou slyšet i názory zpochybňující některé její části, jelikož několik termínů nemá přesné vymezení. Dále smí jakýkoli odbor vlády Brazílie podat žalobu za jeho porušení, což může vyvolat eventuelní konflikt zájmů, jelikož soudní jednání vyřizují právě nejvyšší úřední činitelé dotčeného veřejného orgánu. Navíc se zaobírá jen odpovědností za nezákonné činy ve vztahu k činiteli veřejnému a neřeší korupci v soukromé sféře oproti Federálnímu zákonu o korupčních praktikách.⁸¹

Podle toho, jak se případ Lava Jato vyvíjel, je pravděpodobné, že tak rozsáhlou korupci zapříčinily institucionální i kulturní mechanismy na úkor možného hospodářského růstu. Někteří autoři ukazují na případy veřejné korupce týkající se úředníků vlády, kteří opakovaně za upuštění od celních pravidel, udělení licencí, povolení či neumožnění novým konkurentům vstoupit na trh přijímají úplatky. Pokud je však vláda

⁷⁹ RICHARD, Michelle. Brazil's Landmark Anti-Corruption law. *Law & Business Review of the Americas*, [online]. 2014, vol. 20, no. 1, s. 141-147. Dostupné z: [https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lbramrca20&div=11&id=&page=\(str.145\)](https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lbramrca20&div=11&id=&page=(str.145))

⁸⁰ Tamtéž (str. 145, 146)

⁸¹ Tamtéž (str. 146)

příliš slabá, nedokáže kontrolovat takové chování a veřejná korupce se začne šířit do všech oblastí vlády. Korupce dovolí nepoctivé rozdělení investic, kdy následkem je snížení ekonomického růstu a také díky nedostatečné transparentnosti nižší efektivita při přerozdělování veřejných statků. Korupci lze očekávat zejména v rozvojových zemích se slabou vládou nebo v prostředí, kde veřejné ropné společnosti převládají. Brazílie je toho příkladem, jelikož společnost Petrobras byla založena podporou bývalého prezidenta Gerúlia Vargase s velmi populistickou vládou a roku 1972 již byl zapojen do politických manipulací a korupce.⁸²

Za kauzu Lava Jato byl na začátku roku 2016 poslán na devatenáct let do vězení bývalý ředitel společnosti Marcelo Odebrecht, kterému ale spolu s dalšími vysoce postavenými představiteli společnosti byl nakonec trest snížen, když přislíbili svědecká přiznání. Mimo jiné Odebrecht disponoval skrytou firmou, jež se zabývala nelegálními platbami, aby získala vládní zakázky napříč Latinskou Amerikou. Aféra tedy zasáhla nejen autoritářskou vládu Huga Cháveze, ale také panamskou pravicovou vládu Ricarda Martinelliho i kolumbijské Revoluční ozbrojené síly (FARC).⁸³ Dalším potrestaným byl bývalý brazilský prezident Luiz Inácio Lula da Silva, jenž byl nejprve odsouzen k devítiletému trestu vězení, ale později byl trest navýšen na dvanáct let.⁸⁴ Po něm převzala funkci prezidenta Dilma Rousseff, která byla v souvislosti s kauzou pouze obžalována. Taktéž jako její nástupce Michel Temer. Nejvyšší trest ovšem padl pro dříve nejbohatšího muže Brazílie Eikeho Batistu, odsouzenému na 30 let.⁸⁵

Korupční případy společnosti Petrobras se v Brazílii dostaly před více soudů. Některé z nich k soudu v Rio de Janeiro, jiné k federálnímu trestnímu soudu státu Paraná, ležícímu na jihu Brazílie. Ukázalo se, že do afér se dohromady zapojilo nejméně 165 politiků či lidí pracujících ve firmě Odebrecht. Uvedené okolnosti vyústily také do

⁸² NISHIJIMA, Marislei, Flavia Mori SARTI a Regina Célia CATI, 2019. The Underlying Causes of Brazilian Corruption. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 29-56 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-319-94057-1_2 (str. 32, 33, 34)

⁸³ KURTENBACH, Sabine, NOLTE, Detlef. Latin America's Fight Against Corruption: The End of Impunity. *GIGA Focus Latin America* [online]. June 2017, no. 3, s. 1-12. Dostupné z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/52149> (str. 5)

⁸⁴ ROTBERG, R. I., 2019. The Corruption of Latin America. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America. How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 1-25, [vid. 2019-04-24]. ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_1 (str. 2, 3)

⁸⁵ The biggest corruption scandal in Latin America's history. In: *Youtube* [online]. 26. 10. 2018 [vid. 2019-03-29]. Kanál uživatele Vox. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=uMXumMJZYYI&t=21s>

situace, kdy byly praktiky vyšetřovány ve Spojených státech amerických jak u Ministerstva spravedlnosti v oblasti financování akcionářů Petrobras, tak u Komise pro cenné papíry a burzy, kdy v důsledku toho Petrobras slíbil, že zaplatí necelé 3 miliardy dolarů, aby na něj nebyla podána žaloba.⁸⁶

Pokud jako příklad uvedeme pokusy snažící se zastavit vyšetřování případu Lava Jato a nezájmu využít protikorupčních opatření, je třeba konstatovat, že korupce v Brazílii se může snížit za předpokladu, že osoby na nejvyšších pozicích ve vládě změní své chování, které jinak neodpovídá udržitelného růstu i kolektivnímu bohatství a zabraňuje jejich prosazování.⁸⁷

3.4 Sociokulturní podněty ke korupci v Peru

Stejně jako v Brazílii se již po více než dvě desetiletí objevuje mezinárodní korupce i v jiných státech Latinské Ameriky, konkrétně v Peru, jež narušuje demokracii, ovlivňuje sociální rozvoj a ekonomiku či zvyšuje nerovnost mezi bohatými a chudými. Ve státě Peru hraje korupce už z historického hlediska významnou roli, ať už při oboustranné spolupráci státu s jeho občany, či při utváření nynějšího národního státu. Korupce se zřejmě ukázala jako hlavní problém pro peruánský národ, když tzv. Vladivideos odkryl korupci vlády pod vedení prezidenta Alberta Fujimoriho. Několik průzkumů na národní úrovni zjistilo, že více než polovina občanů vnímá korupci úředníků jako nezanedbatelnou potíž celé země, přičemž za nejvíce zkorumpované instituce považují obyvatelé Peru regionální samosprávy. Rostoucí obavy by bylo možné přisuzovat médiím, jejichž zásluhou se zveřejňují vážná korupční jednání, kdy případ Lava Jato byl pouze jedním z mnoha. Využívání veřejných zdrojů pro svůj vlastní prospěch ovšem není jediné, co vyvstalo díky nim na povrch. Jak demonstroval právě Lava Jato, korupce odhalila i jev pronikání tohoto druhu zločinu do politických kruhů, což je zásadní

⁸⁶ ROTBERG, R. I., 2019. The Corruption of Latin America. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America. How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 1-25, [vid. 2019-04-24]. ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_1 (str. 2, 3)

⁸⁷ NISHIJIMA, Marislei, Flavia Mori SARTI a Regina Célia CATI, 2019. The Underlying Causes of Brazilian Corruption. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 29-56 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_2 (str. 43)

především u volebních kampaní, u kterých se lidé často domnívají, že jsou financovány nelegálně.⁸⁸

Rozsáhlá politická korupce v Peru je zapříčiněna slabou strukturou státu, upevňováním klientelismu, postupným zhoršováním politických stran, nedostatečnou kontrolou financování politiků a také především beztrestností, kterou se vyznačují téměř všechny klíčové případy během posledních let.⁸⁹

V Peru byla problémem i nerovnováha moci, jelikož všechna důležitá ekonomická i politická rozhodnutí byla uskutečněna v hlavním městě Limě. Až nově přijatá ústavní reforma na počátku 21. století, konkrétně roku 2002, zavedla proces decentralizace, kdy se s jeho pomocí ustanovily regionální vlády či vládní jednotky se soudní mocí, odpovídající územnímu členění a finanční podpoře od centrální vlády. Zákon, jenž vešel v platnost, Organic Law of Regional Governments, jim zároveň u jejich pravomocí zaručil autonomii v oblastech politiky, ekonomiky a správy. Ukládá jim za úkol mimo jiné podporovat soukromé i veřejné investice, udržitelný regionální rozvoj, rovná práva a příležitosti. Proces jistě přispěl ke skutečnosti, že instituce nyní rozšiřují a snad i zefektivňují administrativu státu díky převzetí kompetencí. Na druhou stranu přinesl omezení ve spojení se zavedením větší samostatnosti do geografických oblastí a soustředěním se na národní zájmy určitého regionu, které zároveň značí strukturální problémy, jež lze vidět na základě slabých institucí státu. Uspořádání vládní administrativy se tak uskutečnilo v době částečného demokratického režimu, nestabilních institucí a slabého státu.⁹⁰

Na základě předání pravomocí a přesunu veřejných zdrojů v rámci decentralizace se změnila okolnost a začaly je využívat osoby ve svůj prospěch. I přes skutečnost, že se protikorupčním opatřením zabývaly jednotlivé sektory či úrovně vlády, nevíme o nich mnoho díky separovanému jednání, čímž je těžší jejich zavedení. To souvisí rovněž s nedostatečným kontrolním systémem, kdy úřady nezasáhnou do doby, než se problém zveřejní, a nedisponují nástroji, jež by předešly špatnému chování. Spojí-li se uvedené vlastnosti, mohou krajské vlády, využívané kromě jejich financí také kvůli způsobům

⁸⁸ DAMMERT, Lucia, SARMIENTO, Katherine, 2019. Corruption, Organized Crime, and Regional Governments in Peru. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 179-204 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_8 (str. 185, 186)

⁸⁹ Tamtéž (str. 194)

⁹⁰ Tamtéž (str. 190, 191)

ovlivňování, vytvořit vyhovující prostředí pro korupci, které se na této regionální úrovni objevovaly jak u veřejných úředníků v podobě „drobné“ korupce, tak u manažerů nebo u vysoce postavených úředníků a politiků v rámci korupce rozsáhlé. Ovšem korupci nelze považovat jen jako zneužívání peněžních prostředků, ale rovněž jako způsob, který umožní získat přístup k úřední moci a příležitost ovlivnit rozhodování ve prospěch zájmů společnosti.⁹¹

Vzhledem k tomu, že se peruánská vláda skládá ze slabých politických stran a není úplnou demokratickou zemí, proces decentralizace prohloubil negativním směrem nejednotnost národních stran a dal vzniknout lokálním politickým organizacím. Ty zahrnují hnutí, která nejsou novými na poli národní politiky, pouze ne příliš známými, vedená místními politickými činiteli nebo jinými movitými podnikateli, jejichž politický význam v posledních letech rostl i co se krajských voleb týče. Z toho vyplývá, že se voleb účastní také tyto organizace, které postupně vytlačily národní strany.⁹²

Případy, do nichž byli politici zapleteni, dávají možnost rozlišit tři přístupy chování osob při pronikání organizovaného zločinu do politiky. Do první kategorie patří lidé, kteří buď podporují organizační opatření spojené s nezákonnými trhy, nebo jim brání, další skupinou jsou ti, jejichž politická postavení jim umožňují činit nezákonně, aniž by byli nějak potrestáni a vyšetřováni. Do třetí kategorie poté řadíme ty, jež díky své funkci napomáhají lidem k nelegální činnosti prostřednictvím ústupků a povolení.⁹³

3.5 Peruánská beztrestnost

Co korupci umožňuje přežít, je tedy její nepotrestání a ani zákon o politických stranách (Law on Political Parties) nedokáže zavést správné kontrolní mechanismy nad financováním kampaní ve volbách nebo potrestat či přímo zabránit politikům účastnit se nezákonných aktivit. Příkladem může být roku 2016 prezidentská kampaň Keiko Fujimori, čelící útokům zejména kvůli finanční podpoře během voleb od osoby, jež měla být mimo jiné vyšetřována z praní špinavých peněz. Ovšem důkazy proti tomu nebyly dostačující. Peru se i přesto považuje za jednu z mála zemí, kde se korupce stále

⁹¹ DAMMERT, Lucia, SARMIENTO, Katherine, 2019. Corruption, Organized Crime, and Regional Governments in Peru. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 179-204 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_8 (str. 191, 192)

⁹² Tamtéž (str. 192, 193)

⁹³ Tamtéž (str. 188, 189)

v podstatě dobře snáší a někteří občané zastávají dokonce názor, že za určitých podmínek, i když se dopouštěli korupce, by nemuseli být potrestáni, či zcela ztratit politická práva.⁹⁴

Vyšetřování za účelem odhalení obchodní i politické korupce zahrnovalo řadu zatykačů na podnikatele, politiky, nařízení k jejich zadržení nebo razie do jejich soukromých bydlíšť. Podat samotné důkazy o korupčních jednáních je však velmi obtížné.⁹⁵ Podle peruánského trestního zákoníku je nejlépe rozpoznatelným způsobem zpronevěra, která je definována jako „*trestný čin spáchaný státním úředníkem, který si přivlastňuje nebo používá, jakýmkoli způsobem, pro sebe a ostatní finanční prostředky nebo účinky, jejichž vnímání, správa nebo vazba jsou mu kvůli jeho postavení svěřené.*“⁹⁶

Korupční praktiky brazilské společnosti Odebrecht se v Peru dotýkaly nejvýše postavených politických představitelů včetně všech prezidentů, kteří nastoupili do funkce po Albertu Fujimorim, konkrétně zapletených do projektu zavlažování (Olmos Irrigation Project).⁹⁷ Už za jeho vlády se však vytvořila hustá síť korupce, což dalo podnět ke vzniku institucí proti korupci, jakou byla například Comisión de Alto Nivel Anticorrupción (CAN), avšak zlepšení nepřinesla. Po Albertu Fujimorim byl zvolen Alejandro Toledo, od něhož se očekávalo, že pozvedne a změní zkorumpované prostředí nastolené v zemi. Přesto ale nakonec i on byl obviněn z přijímání úplatků ve výši 20 milionů amerických dolarů od Odebrechtu. Další bývalý prezident Ollanta Humala byl dokonce za korupční jednání i se svou ženou vzat do vazby, ovšem po devíti měsících byl propuštěn.⁹⁸

Třetím z nich byl Pedro Pablo Kuczynski, který byl obviněn z údajného brání úplatků od společnosti Odebrecht prostřednictvím jeho firmy Westfield Capital v dobách, kdy zastával funkci náměstka ministra za prezidenta Alejandra Toleda. Ke konci roku 2017 obvinění přešlo do fáze obžaloby, kterou nakonec ustál, jelikož se ho zástupci Kongresu zastali. I tento fakt však nezabránil tomu, aby peruánská vláda změnila své

⁹⁴ DAMMERT, Lucia, SARMIENTO, Katherine, 2019. Corruption, Organized Crime, and Regional Governments in Peru. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 179-204 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_8 (str. 189)

⁹⁵ Tamtéž (str. 185)

⁹⁶ Tamtéž (str. 188)

⁹⁷ The biggest corruption scandal in Latin America's history. In: *Youtube* [online]. 26. 10. 2018 [vid. 2019-03-29]. Kanál uživatele Vox. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=uMXumMJZYI&t=21s>

⁹⁸ HEUSER, Christoph. New President, Old Problems: Corruption and Organised Crime Keep Peru in Crisis. *GIGA Focus Latin America*, [online]. July 2018, no. 4, s. 1-14. Dostupné z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/58004> (str. 5)

chování a mnohé korupční případy ukázaly, jak závažná korupce v zemi panuje. Obyvatelé Peru dokonce korupci považují jako největší hrozbu.⁹⁹

Současným prezidentem Peru je Martín Vizcarra, který se na základě dosavadních zkušeností s korupcí rozšířené po celé zemi musí vyrovnávat s nedůvěrou obyvatel i opozice. V souvislosti s tím se musí také vypořádat s nepostačujícími reformami demokratických institucí i jejich způsobilostí, které mohou být vnímány zásluhou předchozího vládnutí Fujimoriho jako nedostatečný přechod od autoritářského k demokratickému systému.¹⁰⁰

⁹⁹ HEUSER, Christoph. New President, Old Problems: Corruption and Organised Crime Keep Peru in Crisis. *GIGA Focus Latin America*, [online]. July 2018, no. 4, s. 1-14. Dostupné z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/58004> (str. 5)

¹⁰⁰ Tamtéž (str. 2)

Závěr

Bakalářská práce si kladla za cíl rozebrat korupční skandál společnosti Odebrecht, odehrávající se v Latinské Americe a odpovědět na výzkumnou otázku, *proč kauza stavební firmy Odebrecht skončila v Brazílii odsouzením a potrestáním aktérů, když v Peru byli aktéři pouze obviněni bez uvalení trestů.*

Korupce je součástí téměř každé společnosti a mnohdy ji tak musíme brát na vědomí, i když záleží, do jaké míry ovlivňuje naše životy. Neměla by totiž narušit fungování státní správy, jejích činitelů i důležitých institucí. Zvláště důležitá je pak korupce na národní, či mezinárodní úrovni, kdy může ohrozit chod jednotlivých států. To se stalo právě u korupčního skandálu Lava Jato brazilské stavební firmy Odebrecht, který významně poškodil společnost celého regionu Latinské Ameriky na všech jejích úrovních. Nejenže v Brazílii negativně zasáhl ekonomickou situaci, pracovní trh, státní zakázky a fungování státní správy, ale zejména ovlivnil politické dění v mezinárodním měřítku.

Kauza je kromě jejích příběhu především zajímavá tím, jak se k mezinárodní korupci vybrané latinskoamerické země postavily. Brazílie je úrodnou půdou pro korupci, což ukazují vlastnosti, kterými prostředí v zemi disponuje. Velký rozdíl mezi chudými a bohatými, kdy moc využívá elita k tomu, aby upřednostnila své zájmy na úkor veřejných, zneužila příbuzenského či přátelského vztahu s jedinci, stojícími v čele významných institucí, dosadila na pozice své známé, či skrývala svůj majetek s cílem platit menší daně. To vše pomohlo kauze Lava Jato dosáhnout nebývalých rozměrů. Brazílie, kde se odehrálo jádro celého skandálu, se ovšem již delší dobu snaží bojovat proti korupci, značně poškozující zemi, a tak na základě nově přijatých opatření se podařilo mnohé podnikatele, politiky i nejvyšší představitele státu nejen odhalit, ale také obvinit, odsoudit, a některé z nich uvěznit. Klíčový zákon Brazilian Clean Companies Act dokonce umožnil aktérům případu snížit jejich tresty výměnou za přiznání se k nekalým praktikám nebo oznámením osob zapojených do korupce.

Oproti tomu Peru, jež také patří mezi země s vysokou mírou korupce, nedisponuje účinnými zákony a opatřeními. Kvůli slabé vládě, pouze částečnému demokratickému systému a opačnému efektu politické decentralizace, kdy jsou pravomoci využívány k osobnímu prospěchu, se nedaří proti korupci nejen potírat, ale hlavně trestat. Úplatky

přijaté od Odebrechtu tudíž neměly v Peru takové následky jako v Brazílii a osoby spojené se skandálem tak byly pouze obviněny, nikoli však odsouzeny.

Po zanalyzování korupčního případu Lava Jato, stejně jako obou zemí, které byly kauzou zasaženy, lze odpovědět na výzkumnou otázku. Rozdílné vyústění kauzy přisuzujeme odlišnému chování na národních úrovních, postojům ke korupci, uplatnění zákonů a jejich vymáhání. Představitelé moci si neuvědomují, že jdou mnohdy až za hranice správného chování a využívají korupci jako nástroj k prosazení svých zájmů na úkor celé společnosti, zvláště když se jedná o korupci mezinárodní. Pro zlepšení situace je důležité, aby politické spektrum změnilo své chování a nenarušovalo vztahy jak uvnitř země, tak i vztahy se státy jinými.

SEZNAM LITERATURY

- ALENCASTRO, Mathias, 2019. Brazilian Corruption Overseas: The Case of Odebrecht in Angola. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America. How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 109-123, [vid. 2019-04-24]. ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_5
- ARIKAN, G. Gulsun. How Privatizations Affect the Level of Perceived Corruption. *Public Finance Review*, [online]. 2008, vol. 36, no. 6, s. 706-727, [vid. 2018-03-11]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.839.5802&rep=rep1&type=pdf>
- CANACHE, Damarys, ALLISON, Michael E. Perceptions of Political Corruption in Latin American Democracies. *Latin American Politics and Society* [online], vol. 47, no. 3, 2005, pp. 91–111. [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: JSTOR, www.jstor.org/stable/4490419
- DAMMERT, Lucia, SARMIENTO, Katherine, 2019. Corruption, Organized Crime, and Regional Governments in Peru. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 179-204 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_8
- DAVID, Vladislav, NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9
- DE GOUVEA NETO, Raul. Brazilian Emerging Multinationals: A Conduit for Export of Technology. *The International Executive*, [online]. 1995, vol. 37, no. 6, s. 583-597, [vid. 2018-03-04]. Dostupné z: ProQuest, <https://search.proquest.com/docview/232067666?accountid=17203>
- DOIG Alan, THEOBALD, Robin. *Corruption and democratisation*. Routledge, [online]. 2013 [cit. 2018-02-08]
- DOS SANTOS, Luiz Alberto, DA COSTA, Paulo Mauricio Teixeira. The contribution of lobby regulation initiatives in addressing political corruption in Latin America. *Journal of Public Affairs*, [online]. 2014, vol. 14, no. 3-4, s. 379-391, [vid. 2018-03-12]. Dostupné z: <http://www.politicalcauseadvocacy.com/wp-content/uploads/2012/12/Lobby-Regulation-in-Latin-America.pdf>
- FRAGA, Arminio. Latin America since the 1990s: Rising from the Sickbed? *Journal of Economic Perspectives*, [online]. 2004, vol. 18, no. 2, s. 89-106. [vid. 2018-03-02]. Dostupné z: <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdf/10.1257/0895330041371204>

HEUSER, Christoph. New President, Old Problems: Corruption and Organised Crime Keep Peru in Crisis. *GIGA Focus Latin America*, [online]. July 2018, no. 4, s. 1-14. Dostupné z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/58004>

JOBST, Andreas. Foreign lobbying in the US: A Latin American perspective. *UN Economic Commission for Latin America, paper presented at the European Trade Study Group meetings in*, [online]. September 2002, s. 1-57, [vid. 2018-03-12]. Dostupné z: <http://www.etsg.org/wpapers/jobst.pdf>

KURTENBACH, Sabine, NOLTE, Detlef. Latin America's Fight Against Corruption: The End of Impunity. *GIGA Focus Latin America* [online]. June 2017, no. 3, s. 1-12. Dostupné z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/52149>

LAMBSDORFF, J. Graf. Causes and consequences of corruption: What do we know from a cross-section of countries? In: Susan ROSE-ACKERMAN, ed. *International Handbook on the Economics of Corruption*. Edward Elgar Publishing, 2006, s. 3-51. ISBN 978-1-84542-242-4

LOZADA, Carlos. Latin America. *Foreign Policy*, [online]. 2003, no. 135, pp. 18–26, [vid. 2018-03-02]. Dostupné z: *JSTOR*, www.jstor.org/stable/3183585

NISHIJIMA, Marislei, Flavia Mori SARTI a Regina Célia CATI, 2019. The Underlying Causes of Brazilian Corruption. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America: How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 29-56 [vid. 2019-04-24] ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-319-94057-1_2

Odebrecht [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.odebrecht.com/en/odebrecht-group/history>

RICHARD, Michelle. Brazil's Landmark Anti-Corruption law. *Law & Business Review of the Americas*, [online]. 2014, vol. 20, no. 1, s. 141-147. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lbramrca20&div=11&id=&page=>

ROTBERG, R. I., 2019. The Corruption of Latin America. In: Robert I. ROTBERG, ed. *Corruption in Latin America. How Politicians and Corporations Steal from Citizens* [online]. Springer International Publishing, s. 1-25, [vid. 2019-04-24]. ISBN 978-3-319-94057-1. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94057-1_1

TANZI, V. Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. *International Monetary Fund. Staff Paper - International Monetary Fund*, 12, 1998, vol. 45, no. 4. pp. 559-594 ProQuest Central. ISSN 00208027

ZURITA, Alejandro Mendible. Venezuela-Brasil: una relación geoestratégica privilegiada. *Carta Internacional*, [online]. 2006, vol. 1, no. 2, s. 11-23, [vid. 2018-03-04]. Dostupné z: <https://cartainternacional.abri.org.br/Carta/article/view/387>

The biggest corruption scandal in Latin America's history. In: *Youtube* [online]. 26. 10. 2018 [vid. 2019-03-29]. Kanál uživatele Vox. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=uMXumMJZYYI&t=21s>